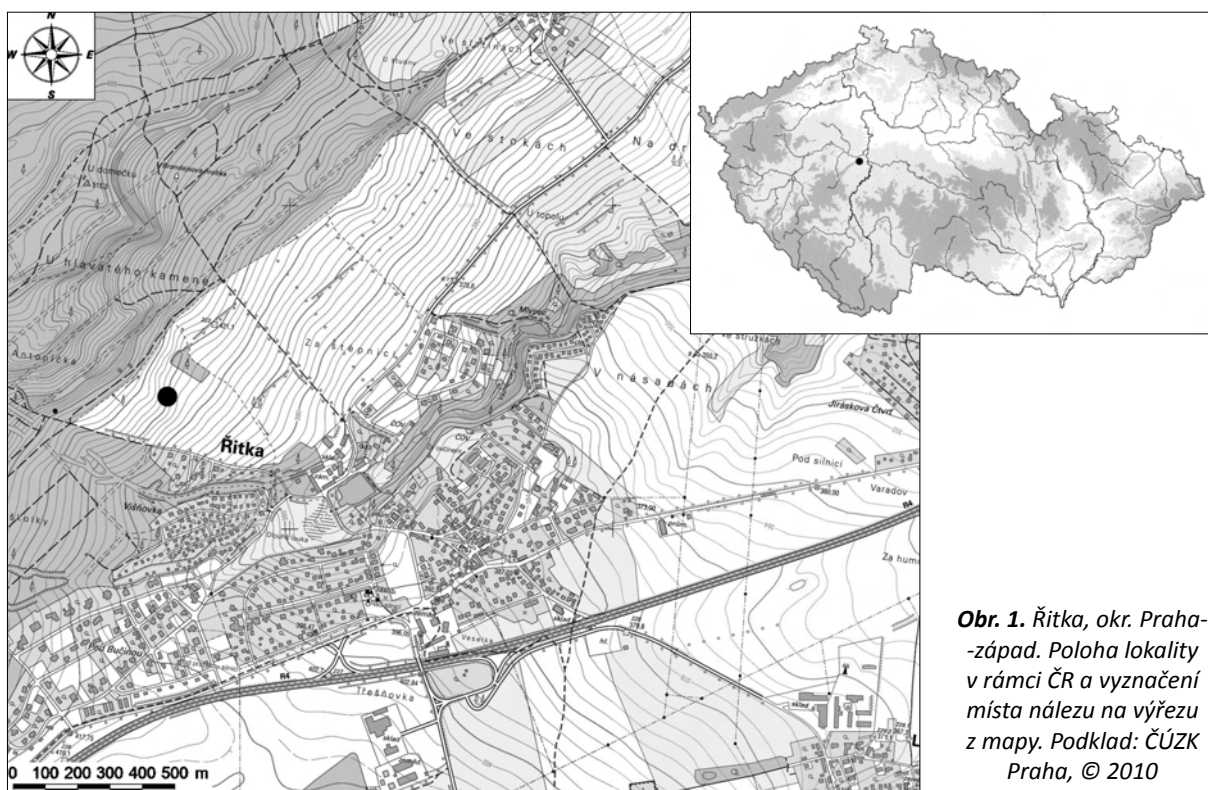

ENEOLITICKÁ MĚDĚNÁ SEKERKA Z ŘITKY, OKR. PRAHA-ZÁPAD

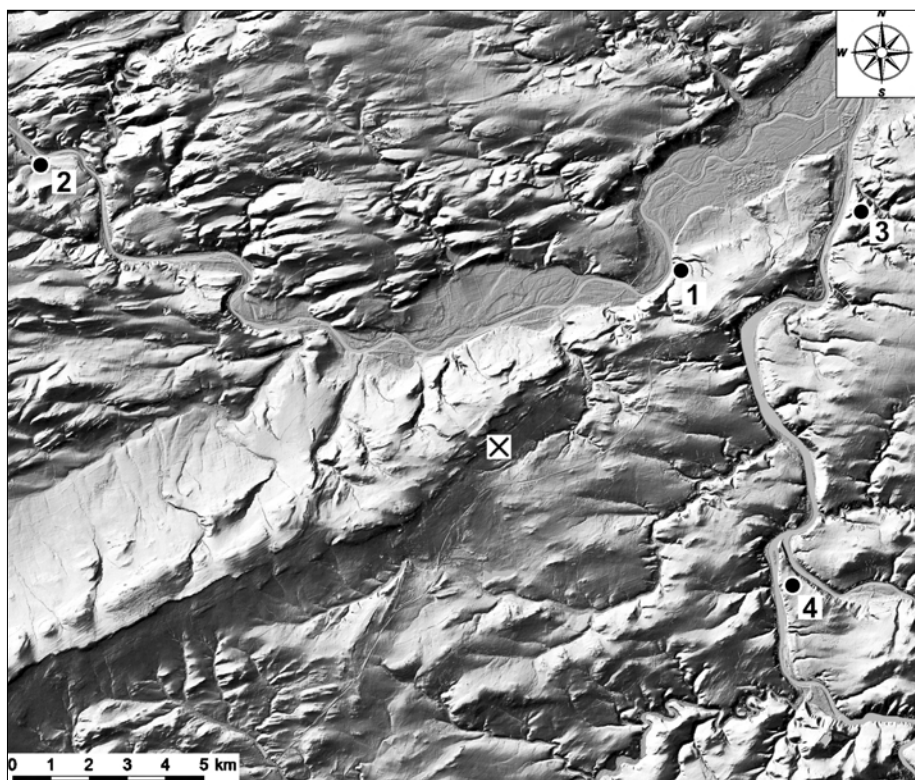
Lubor Smejtek

Prudký nárůst počtu metalických artefaktů, nalezených na našem území během posledních let v důsledku používání stále dokonalejších a cenově přístupnějších detektorů kovů nejen zcela mimo zákon stojícími téměř profesionálními „lovci pokladů“, ale i s odborníky a archeologickými pracovišti více či méně kooperujícími amatérskými „hledači“, je již dnes zcela neoddiskutovatelným faktem, a to i s vědomím nepříliš povzbudivé reality, že se jen malý zlomek takto získaných předmětů dočká dokumentace, vědeckého vyhodnocení a v optimálním případě také předání do nějaké sbírkotvorné instituce, zvyšující jejich šanci na uchování pro další generace. Mezi současnými detektorovými nálezy ze staršího metalika celkem logicky převažují početné předměty bronzové (nástroje, zbraně i ozdoby) a výjimečná není ani měděná surovina, objevující se nejprve ve formě nákrčníkovitých hřiven či žeber (Br A–Br A2/B1), později pak ve tvaru koláčovitých slitků, resp. jejich zlomků (Br B1–Ha B3).

Mnohem méně často se však můžeme setkat se staršími měděnými artefakty, náležejícími ještě do pozdní doby kamenné, což je pochopitelně dáno obecně nízkým zastoupením kovových předmětů v materiální náplni této epochy. O to větší význam má na následujících řádcích publikovaný náleze eneolitické měděné sekerky, objevené navíc mimo klasickou pravěkou sídelní oblast. Posledně jmenovaný aspekt je v podstatě primárně nezamýšleným kladným efektem detektorářských aktivit, které v případě spolupráce s odborníky mohou doložit stopy pobytu pravěkých lidí i na územích, kde by standardní archeologickou povrchovou prospekci patrně nikdy nebyly hledány a pouze vizuálně s největší pravděpodobností ani nalezeny.

Obr. 1. Řitka, okr. Praha-západ. Poloha lokality v rámci ČR a vyznačení místa nálezu na výřezu z mapy. Podklad: ČÚZK Praha, © 2010

Obr. 2. Širší okolí lokality JZ od soutoku Vltavy s Berounkou a zdejší výšinná sídliště středního eneolitu. x – Řitka, okr. Praha-západ; 1 – Kazín u Černošic, k. ú. Jíloviště, okr. Praha-západ; 2 – Tetín „Hrad“, okr. Beroun; 3 – Závist, k. ú. Lhota u Dolních Břežan, okr. Praha-západ; 4 – Sekanka, k. ú. Hradištko pod Medníkem, okr. Praha-západ. Podklad: ČÚZK Praha, © 2010

Plochá měděná sekerka byla objevena v září 2014 na katastrálním území Řitky v okrese Praha-západ pomocí detektoru kovů a podle stručného formulářového záznamu o nálezových okolnostech k tomu mělo dojít zhruba 150 metrů severně od ulice Řevnická a 500 metrů západně od centra, resp. budovy zámku v obci.¹ Přesnější lokalizace v podobě souřadnic GPS či vzdáleností, odečtených od sekčních čar příslušné základní mapy, není k dispozici, stejně jako údaj o hloubce. Dostupné informace nicméně umožnily rekonstruovat polohu nálezů a vyznačit ji v detailním mapovém podkladu, z něhož lze odvodit i některé další poznatky (obr. 1). Sekerka byla vyzvednuta v nadmořské výšce přibližně 420 metrů na současném poli, rozkládajícím se na jihovýchodním svahu relativně zamokřené pramenné pánve Všenorského potoka, protkané sítí menších a často zřejmě jen příležitostných vodotečí, jejichž konkrétní průběh se ovšem mohl v průběhu let značně měnit. To prakticky znemožňuje přesněji stanovit vzdálenost od tehdejších potůčků či přímo lokálních pramenišť, která se v dnešních hydrologických poměrech pohybuje zhruba v intervalu 100 až 300 metrů.

Z širšího geomorfologického pohledu se lokalita nachází na jihovýchodním úpatí Hřebenu, představujících severovýchodní část Brdské vrchoviny, které jsou tvořeny jednotným širokým hřbetem, složeným ze souvrství kambrických a ordovických břidlic, pískovců, drob, slepenců a křemenců. Hřebeny se táhnou ve směru JZ-SV a mají výrazné příkré okrajové svahy, příčně rozrušené hlubokým údolím Vltavy a Všenorského potoka (Demek ed. a kol. 1987, 56, 78, 214). Posledně jmenovaný vodní tok pak hraje klíčovou roli při závěrečných úvahách o možné interpretaci předkládaného měděného artefaktu (obr. 2).

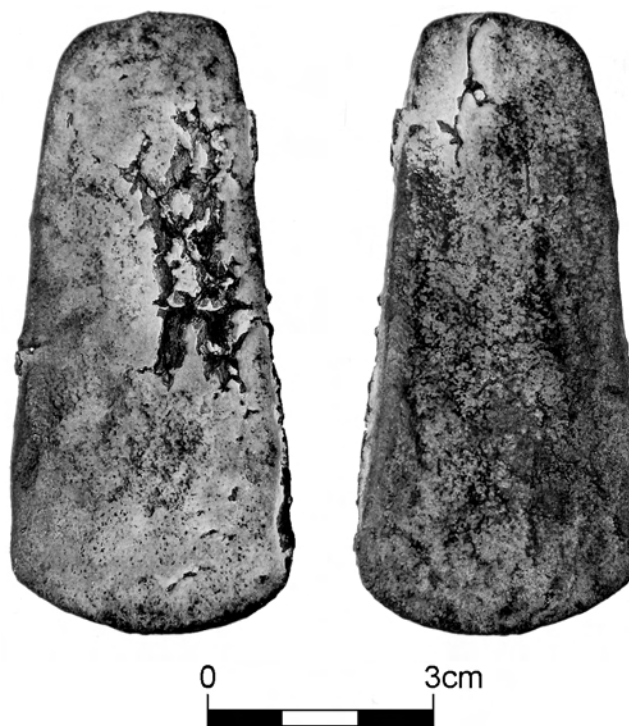
Popis nálezů

Plochá a poměrně tenká mírně trapézovitá měděná sekerka s obloukovitým břitem a lehce zaobleným týlem, který je na podélném řezu zahrocený. Příčný profil je nepravidelně oválný. Hrubší zrnitý povrch s výraznými nálitky (resp. stopami po odlévání) na obou stěnách i bocích. Tmavozelená, částečně světle zelená patina, nálitky převážně tmavě hnědé, místy otřelé až na kov. Rozměry: délka 81,6 mm, šířka ostří 36 mm, max. tloušťka 7 mm. Hmotnost: 97 g. Uložení: Regionální muzeum v Jílovém u Prahy. Obr. 3-4.

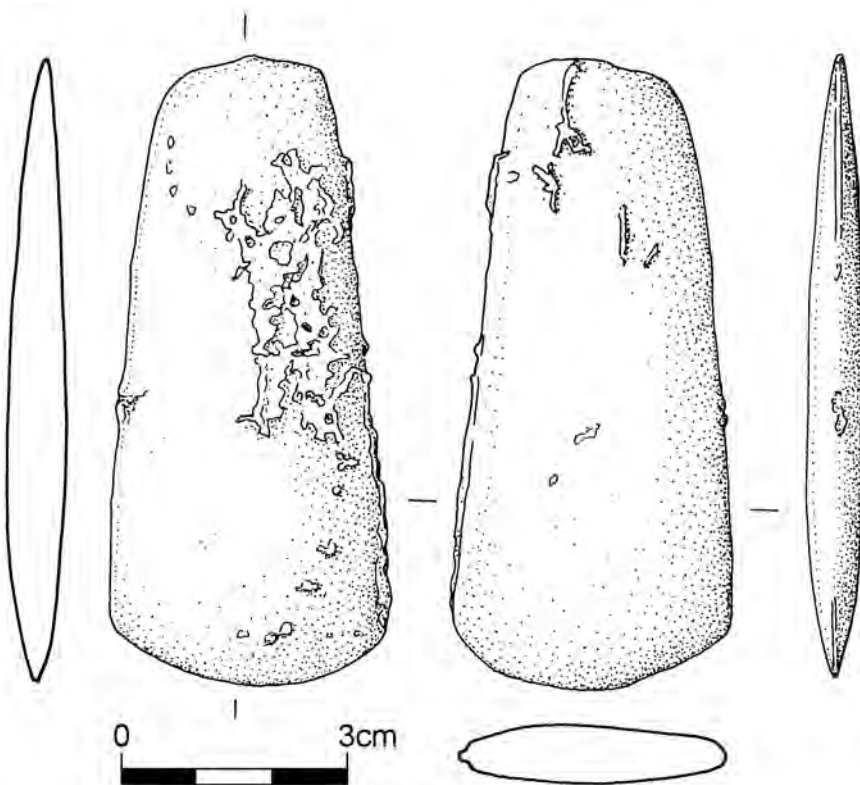
¹ Od nálezce se sekerka zprostředkovaně dostala k J. Viznerovi, externímu spolupracovníkovi muzea v Jílovém u Prahy, kterému je třeba na tomto místě poděkovat za umožnění jejího zpracování a poskytnutí informací o nálezových okolnostech.

Nový nález sekerky z Řitky rozšiřuje soubor eneolitických plochých měděných seker z území Čech, čítající doposud 46 známých exemplářů, z nichž téměř polovina byla nalezena již před 1. světovou válkou. Z období po 2. světové válce pochází celkem 13 seker, přičemž není zcela bez zajímavosti, že pět bylo získáno v letech 2009–2010 pomocí detektorů kovů, a to převážně mimo eneolitickou sídelní oikumenu či při jejích okrajích (cf. *obr. 5: 10* – Dublovice, okr. Příbram; *16* – Kdyně, okr. Domažlice; *26* – Nová Sídla, okr. Svitavy; *41* – Rudoltice, okr. Ústí nad Orlicí; výjimku představuje pouze *43* – Týnec nad Labem, okr. Kolín). Bližší nálezové okolnosti nejsou u naprosté většiny plochých měděných seker známy a kromě některých obecných údajů (např. rok nález, případně trať či osoba dárce) se podrobnější informace o nálezových kontextech dochovaly spíše výjimečně (*Dobeš 2013, 29–37, mapa 4*).

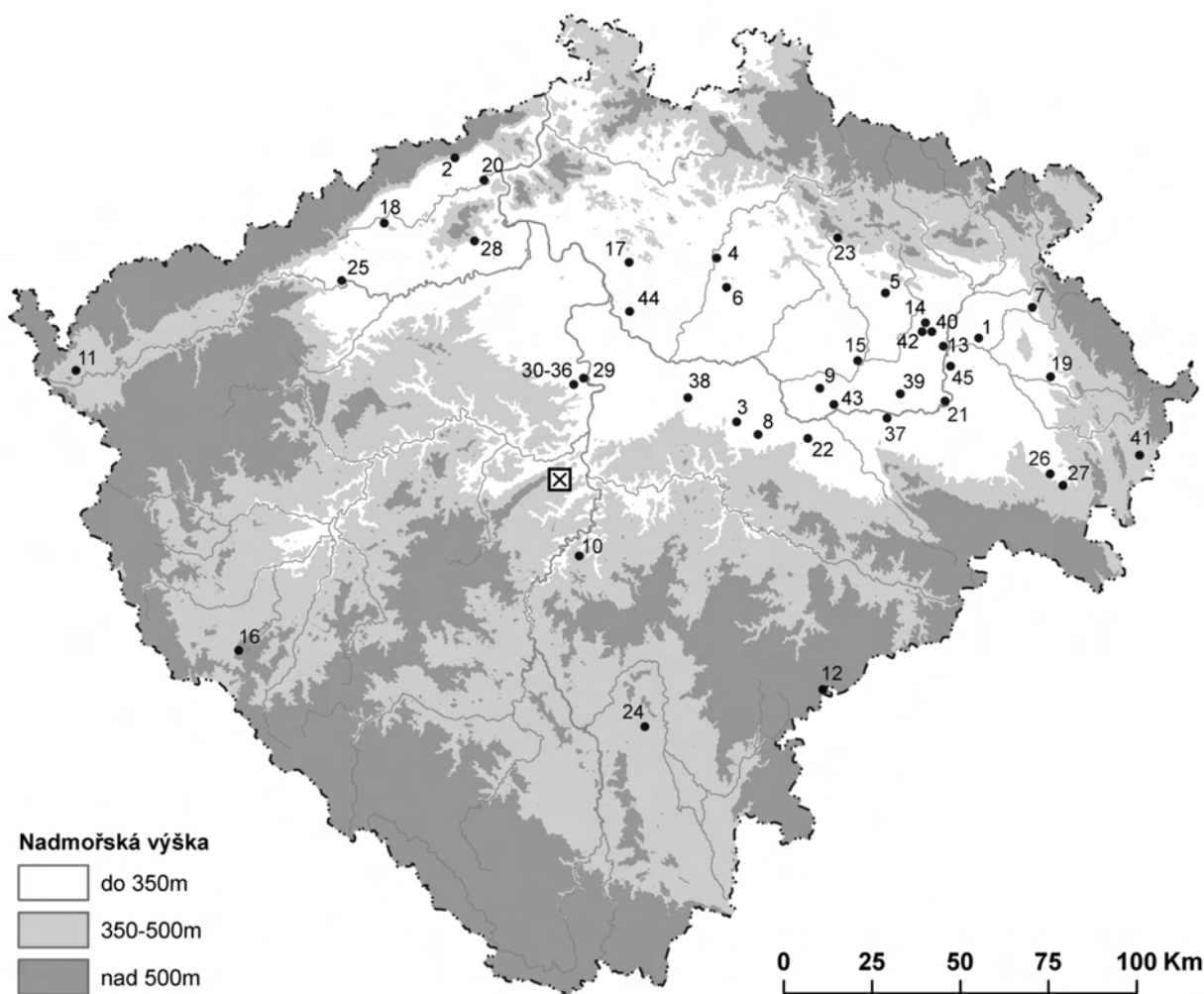
Podle současného typologického třídění je možné ploché měděné sekery z Čech rozdělit na tři základní skupiny, mající rovněž určitou chronologickou relevanci. U první, vázané svým rozšířením zhruba na období raného eneolitu, je ještě zřetelná inspirace staršími kamennými exempláři, takže sekery jsou klínovitého charakteru se značnou tloušťkou a větší délkou na úkor šířky. Sekery druhé skupiny, s jejichž různými modifikacemi musíme ve střední Evropě počítat od sklonku raného až po závěr mladého eneolitu, mají vyrovnanější délkošířkový index a relativně velmi malou tloušťku. Poměrně málo početná třetí skupina seker se střechovitě hraněnými bočnicemi (tj. šestihraným příčným profilem) je pak datována až na konec středního a především do mladšího eneolitu (*Dobeš 1989, 39–40, Abb. 1; 2013, 30*).

Obr. 3. Řitka, okr. Praha-západ. Plochá měděná sekerka.
Foto L. Smejtek

Obr. 4. Řitka, okr. Praha-západ.
Plochá měděná sekerka.
Kresba I. Vajgllová

Obr. 5. Mapa nálezů eneolitických plochých měděných seker z Čech. Podle Dobeš 2013 – čísla odpovídají soupisu v citované práci; nový exemplář z Řitky je označen křížkem

V rámci tohoto základního typologického schématu je možné gracilní sekerku z Řitky celkem bez problému zařadit do druhé skupiny, která na území Čech zahrnuje typy Altheim, Pölschals a Rudimov. Nový nález ovšem morfologicky jednoznačně neodpovídá ani jednomu z uvedených typů a největší shodu nacházíme s typem Zwerndorf, rozšířeným hlavně v Rakousku a na Moravě.² Na rozdíl od příbuzného typu Rudimov, charakterizovaného trapézovitými až pravoúhlými stěnami s téměř rovnoběžnými bočnicemi, zaoblenými hranami a někdy i mírně prohnutým týlem, má typ Zwerndorf lichoběžníkovitý tvar s oblými rohy a přibližně oválný příčný průřez (Dobeš 1989, 40, Abb. 1:14–15). Jde v podstatě o první prokazatelný nález tohoto typu sekerky v Čechách, neboť jediný dříve k němu počítaný exemplář z Rubínu (k. ú. Pšov) je ve skutečnosti starobronzová sekerovitá hřívna, která již není v nejnovějším publikovaném soupisu eneolitické měděné industrie zahrnuta (cf. *Schránil* 1921, 25, obr. 2:1; *Dobeš* 1984, 142; 1989, 46, Abb. 3; 2013).

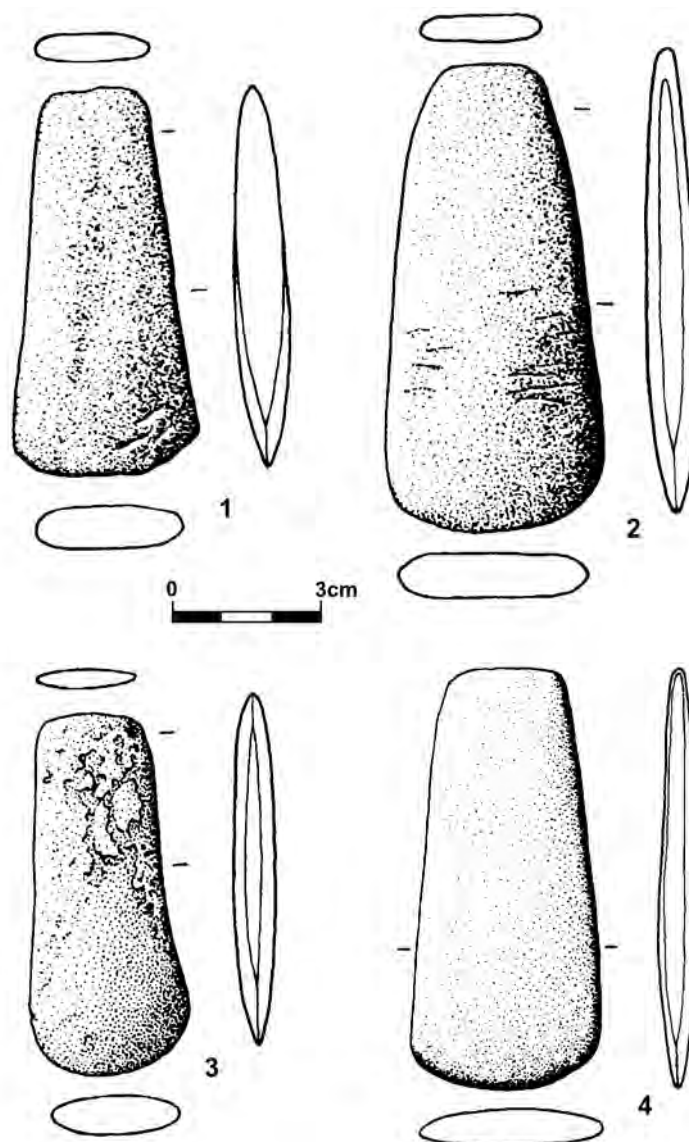
Označení Zwerndorf zavedl do literatury E. F. Mayer (1977, 53–56, Taf. 12:160–162), a sice jako jednu z variant velmi rozšířených plochých měděných seker typu Altheim, známou ze dvou lokalit v Dolním Rakousku (Zwerndorf a. d. March a Schlögelsbach-Kilb, Gde. Heinrichsberg – obr. 6:1–2) a z neznámého naleziště v Horním Rakousku (obr. 6:3). Na Moravě odpovídá této variantě sekerka z Vevčic, okr. Znojmo (obr. 6:4), pro kterou J. Říhovský (1992, 66–68, Taf. 11:116) ve svém dosti komplikovaném systému třídění vytvořil variantu Bc typu 2a skupiny VI plochých měděných seker.

2 Za cenné připomínky k typologickému zařazení sekerky je autor zavázán M. Dobešovi.

Těžiště výskytu těchto seker musíme zřejmě hledat ve středním eneolitu, tedy v absolutním vyjádření zhruba někde mezi poslední třetinou 4. tisíciletí a prvními dvěma staletími 3. tisíciletí př. Kr. (k chronologii nověji cf. např. *Neustupný ed. 2008*, 14–15, 88–89, tab. 2). Počítat s časnějším nástupem není podle současných pramenů zřejmě příliš reálné, avšak možnost jejich delšího užívání do závěru eneolitu, či dokonce až na pokraj starší doby bronzové, nelze patrně zcela vyloučit (*Dobeš 2013*, 41).

Materiálové složení, zjišťované nejprve pomocí spektrálních analýz a později rentgenofluorescenčních či neutronových aktivačních analýz, je známo u deseti starších nálezů plochých měděných seker druhé typologické skupiny z Čech, resp. u pěti exemplářů typu Altheim, dvou seker typu Pöls-hals a tří typu Rudimov. Celkem pět z nich (Kdyně, Lháň, Nová Sídla a dva kusy ze Šárky v Praze-Liboci) bylo vyrobeno z mědi typu Mondsee s všeobecně předpokládaným produkčním centrem v severoalpské oblasti, která je charakterizována příměsí desetin až procent arzénu a setin stříbra a antimonu, kombinovaných v některých případech se stejně nepatrným objemem niklu a vizmutu (*Dobeš 2013*, 108, tabelace 7).

Rentgenofluorescenční analýzu se podařilo uskutečnit také u nově nalezené měděné sekerky z Řitky a její výsledky shrnuje následující tabulka.³

Obr. 6. Ploché měděné sekery typu Zwerndorf z Rakouska a Moravy. 1 – Zwerndorf a.d. March; 2 – Schlögelsbach-Kilb, Gde. Heinrichsberg; 3 – Horní Rakousko; 4 – Vevčice, okr. Znojmo. 1–3 podle Mayer 1977; 4 podle Říhovský 1992

Prvek	Cu	As	Pb	Ag	Ni	Sb	Bi	Sn
Koncentrace (%)	97,57	1,384	0,844	0,0382	0,01377	< 0,0092	< 0,0010	< 0,00056

Z naměřených údajů je zřejmé, že také tato sekerka byla vyrobena z mědi typu Mondsee, na což ukazuje poměrně vysoký obsah arzénu spolu se setinami stříbra a niklu. Poměrně neobvyklý je zde však podíl olova v řádu desetin procenta, neboť jeho významnější příměs se u analyzovaných eneolitických měděných předmětů z Čech objevuje pouze v případě několika ozdob v výjimečného skříňkového hrobu staršího stupně řivnáčské kultury ve Velvarech a pak také v menší míře u některých artefaktů z mladoeneolitických hrobů kultur se šňurovou keramikou a se zvoncovitými poháry (*Dobeš 2013*, tabelace 1–12).

Typologicko-chronologický rozbor měděné sekerky z Řitky nás zavádí do časového horizontu, kterému by v místě nálezů a jeho širším okolí nejlépe odpovídalo osídlení mladšího úseku středního eneolitu, tedy řivnáčské (případně chamské?) kultury. Problémem je, že se nacházíme na území bez

³ Za mimořádnou vstřícnost a operativní provedení RFA náleží poděkování M. Fikrlemu z Ústavu jaderné fyziky AV ČR, v. v. i., v Řeži.

jednoznačných dokladů stabilnějšího osídlení nejen eneolitického, ale i obecně pravěkého, o čemž se lze snadno přesvědčit byť jen letným nahlédnutím do Archeologické databáze Čech či posledního několika-dílného kompendia českého pravěku (Archeologie pravěkých Čech 2–8).

V případě publikované sekerky se jedná o typický „ojedinělý nález“, který byl učiněn pod jihovýchodním úbočím Hřebenů v relativně neosídlené krajině v pomyslném trojúhelníku jihozápadně od soutoku Vltavy s Beroučkou (obr. 2). Řivnáčské osídlení při jižním, zemědělsky nepříliš příhodném, okraji své oikumeny preferuje výšinné polohy nad vodními toky, podobně jako chamská kultura v jižních a západních Čechách. Budeme-li postupovat proti proudu Vltavy, tak zde byly zjištěny doklady řivnáčského osídlení např. na Závisti v k. ú. Lhota u Dolních Břežan (Jansová 1966, 139; Motyková – Drda – Rybová 1978, 161 – obr. 2:3) či na Sekance v k. ú. Hradištko pod Medníkem nad soutokem Vltavy a Sá-zavy (Richter 1964; 1982, 16 – obr. 2:4).

Ještě jižněji lze zmínit „chamskou“ (resp. patrně mladořivnáčskou) keramiku z Čími (Hrala 1964), spilitovou sekerku typu Slánská hora a sekeru se silným týlem z Hrazan na k. ú. Radíč (Jansová 1965, 34–35; 1988, 110–111, Taf. 96:18; Stolz – Korený 2008, 142, obr. 1:6–7), nálezy z Nalžovického Podhájí-„Malého Kola“ (Horáková-Jansová 1951; Dobeš – Korený 2010), Zvírotic-„Močidel“ (Pleslová-Štiková 1969, 73, pozn. 15) či Vestce (Smejtek 2000, 36), přičemž další střeoeolitická výšinná sídliště byla objevena také v oblasti Orlické přehrady (Fröhlich – Eigner 2010). Lokality ve středním Povltaví byly dříve celkem jednoznačně přiřazovány k chamské kultuře, samozřejmě s předpokladem dosti pravděpodobného ovlivnění z prostředí středočeské řivnáčské i západomoravské jevišovické kultury (cf. např. Pleslová-Štiková 1969). Kulturní zařazení keramických nálezů z některých poloh je sice v poslední době poněkud přehodnocováno (cf. bohatý soubor z Nalžovického Podhájí, považovaný dnes spíše za řivnáčský, či „eneolitickou“ nádobu z Hrazan s analogiemi v pásu euroasijských subneolitických kultur), avšak to nemá žádný zásadní vliv na celkový charakter zdejšího eneolitického osídlení (Fröhlich – Eigner 2010, 32–33; Dobeš – Korený 2010; 2011).

Také v údolí Beroučky nalezneme výrazné výšinné polohy s nespornými doklady střeoeolitických sídelních aktivit (řivnáčských/chamských?), z nichž má pro naše úvahy nepochybně největší význam Kazín u Černošic (k. ú. Jíloviště – obr. 2:1) s bohatými nálezy řivnáčské kultury, které doplňuje keramika kultury kulovitých amfor (Axamit 1917; Stocký 1926, 177, obr. 52, 56, tab. LXXXIV:11). Další výšinnou lokalitu, situovanou na podobně nad řekou exponované ostrožně, představuje „Hrad“ v Tetíně u Berouna (obr. 2:2), z jehož katastru jsou známy i další eneolitické nálezy, pocházející však z jeskynního prostředí (Koda-„Turské maštale“), stejně jako tomu zřejmě bylo také v nedalekém Svatém Janu pod Skalou-„Na průchodě“ (Axamit 1924; Ehrlich – Pleslová-Štiková 1968, 203, 207, 209, 211). Ještě o něco dále proti proudu Beroučky pak leží na katastrech Újezd nad Zbečnem a Račice nad Beroučkou (okr. Rakovník) kumulace tří výšinných sídlišť, rovněž datovatelných do středního eneolitu (Štiková 1954; John – Stolz 2008).

S ohledem na geografickou polohu nového nálezu měděné sekerky u Řitky je zřejmé, že s největší pravděpodobností nepochází ze sídlištního kontextu, neboť eneolitická „zemědělská“ sídliště rovinného charakteru nejsou z této oblasti vůbec známa. Ze stejných důvodů lze patrně také zcela vyloučit, že by se mohlo jednat o předmět z nějakého osamoceneného zničeného hrobu či dokonce depotu měděných artefaktů, jejichž výskyt je velkou vzácností i v tzv. staré sídelní oblasti. Rovněž jistě jen stěží lze tento artefakt považovat za doklad nějakého násilného konfliktu, ačkoliv ani tuto málo pravděpodobnou eventualitu nelze předem jednoznačně zamítnout.

Naše úvahy, týkající se interpretace nálezu, se tedy musejí ubírat jiným směrem, přičemž nám nikterak nenapomáhá ani relativně nízký stupeň finalizace sekerky, resp. jejího opracování po odlití. Celá řada jiných eneolitických seker totiž rovněž vykazuje nezahrazené výrazné stopy po odlévání a hrubý povrch (cf. Dobeš 2013, 30–36), takže nelze zodpovědně rozhodnout, zda se jednalo o pouhý ledabylý přístup nebo neznalost kovoliticů (málo pravděpodobné – techniky broušení a leštění byly v eneolitu obecně používány), nedokončený výrobek (polotovár), či specifický dobový úzus, který nevyžadoval dokonale opracovaný a vyhlazený exemplář (jako tomu bylo např. v době bronzové), neboť jeho hodnota, např. coby symbolu prestižního postavení vlastníka měděného artefaktu, spočívala jinde.

Můžeme se také pouze dohadovat, zda byla sekerka z Řitky před svojí archeologizací opatřena organickou násadou, nutnou pro praktické použití (zohlednit je ovšem třeba i její značnou gracilitu), či plnila jen nějakou nám blíže neznámou symbolickou roli, pro kterou třeba nebylo dřevěné topůrko až tak nezbytné. Eneolitické měděné sekery bývají obecně považovány za symboly moci, případně zbraně (Kuna 1989), takže jejich nálezy nelze zřejmě spojovat s běžnými loveckými, pasteveckými, sběračskými, exploatačními či jinými aktivitami, provozovanými nejspíše obyvateli výšinných sídlišť v relativně stabilně neosídlených areálech, jak by snad mohly naznačovat např. ojedinělé nálezy broušené kamenné industrie, známé i z přilehlé oblasti středního Povltaví (cf. Dobeš et al. 2011, 329; Stolz – Korený 2008, 148–149).

Jedním z vysvětlení nálezu by mohlo být, že jde o klasickou ztrátu, k níž však došlo spíše během cesty krajinou, než při nějaké běžné „hospodářské“ činnosti (např. dřevorubecké práci v lese), jak již bylo zdůvodněno výše. Proti této obecné „ztrátové hypotéze“ nicméně hovoří nepochybně značná hodnota podobných kovových předmětů, což jistě vedlo jejich majitele ke značné obezřetnosti. Z jiného úhlu pohledu pak můžeme ojedinělý nález takovéto sekerky považovat za tzv. „jednokusový depot“, který mohl hypoteticky být i profánního charakteru, tedy potenciálně reverzibilní. Pravděpodobnější se však zdá, že se jedná o depozitum votivní, resp. tzv. „cestovní či prosebnou obětinu“, věnovanou „vyšší moci“ např. za zdárný průběh cesty, překonání nějakého geomorfologicky obtížného úseku, náročného vodního toku apod.

Lokalizace nálezu měděné sekerky z Řitky v zamokřeném prostoru pramenné pánve Všenorského potoka pod prudkým úbočím Hřebenů by rovněž mohla asociovat ukládání votivních darů do víceméně bažinatých terénů, dobře známé zejména ze severnějších částí Evropy, kde se tak dělo s různou intenzitou prakticky po celé období pravěku. V této souvislosti si zaslouží připomenout, že ani na našem území nelze vyloučit hypotetickou votivní interpretaci alespoň části velmi početných „ojedinělých nálezů“ broušených kamenných seker z neolitu a eneolitu či bronzových exemplářů z doby bronzové, případně i již méně často se objevujících železných seker z mladších vývojových etap.

Nově nalezený měděný artefakt bychom tedy mohli teoreticky spojit s nějakými dálkovými komunikacemi mezi středočeskou sídelní oblastí a v tomto případě rakouským Podunajím, jejichž používání se již v období neolitu a eneolitu obecně předpokládá (cf. např. *Zápotocký 2000*, 484–486, obr. 1; *Dobeš et al. 2011*, 329). Konkrétní lokalizace nálezu do blízkosti pramene Všenorského potoka by tak nemusela být zcela bez významu, neboť budeme-li sledovat jeho následný tok směrem k severovýchodu, zjistíme, že se po zhruba dvou kilometrech stáčí k severu a hlubokým údolím prořezává hřbet Hřebenů, aby se pak stal pravostranným přítokem Berounky, do které ústí asi tři kilometry před tím, než dosáhne významného řivnáčského výšinného sídliště Kazín u Černošic (cf. *obr. 2*). Není proto úplně vyloučeno, že některá z eneolitických (resp. obecně pravěkých) komunikací, ať již vyloženě dálkového či jen lokálnějšího významu, mohla v širším úseku mezi středním Povltavím a údolím dolní Berounky zčásti probíhat právě v této trase.

LITERATURA

- Axamit, J. 1917: Hrad „Kazín“ a „Kazina mohyla“, *Památky archeologické* 29, 157–163, tab. XXII–XXIII.
- Axamit, J. 1924: Tetín. Praha.
- Demek, J. ed. a kol. 1987: *Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny*. Praha.
- Dobeš, M. 1984: Eneolitické měděné předměty v užší střední Evropě. Nepublikovaná diplomová práce. FF UK, Praha.
- Dobeš, M. 1989: Zu den äneolithischen Kupferflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR, *Praehistorica* 15, 39–48.
- Dobeš, M. 2013: Měď v eneolitických Čechách. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 16. Praha.
- Dobeš, M. – Fikrle, M. – Frána, J. – Korený, R. 2011: Raně eneolitická plochá měděná sekerka z Dublovic na Sedlčansku, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 24, 325–335.
- Dobeš, M. – Korený, R. 2010: Výšinné sídliště Malé Kolo u Nažovického Podhájí, okr. Příbram. Příspěvek ke kulturní povaze středního a horního Povltaví ve středním eneolitu, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 23, 25–51.
- Dobeš, M. – Korený, R. 2011: Cizokrajná keramika doby kamenné z hrazanského oppida. Příspěvek k možnostem výskytu subneolitických nálezů v Čechách, *Praehistorica* 29, 69–77.
- Ehrich, R. W. – Pleslová-Štiková, E. 1968: Homolka. An Eneolithic Site in Bohemia. Praha.
- Fröhlich, J. – Eigner, J. 2010: Nově objevená eneolitická výšinná sídliště v oblasti Orlické přehrady. Příspěvek k eneolitickému osídlení podél středního toku Vltavy, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 29–49.
- Horáková-Jansová, L. 1951: Eneolitické výšinné sídliště Malé Kolo na střední Vltavě, *Archeologické rozhledy* 3, 300–304, 311–312.
- Hrala, J. 1964: Chamský nález od Čimi na Slapskou přehradou, *Archeologické studijní materiály* 1, 43–46.
- Jansová, L. 1965: Hrazany. Keltické oppidum na Sedlčansku. Praha.
- Jansová, L. 1966: Výzkum oppida nad Závistí v letech 1963–1965, *Archeologické rozhledy* 18, 138–156.
- Jansová, L. 1988: Hrazany. Das keltische oppidum in Böhmen. Band 2. Die Gehöfte in der mittleren Senkung. Praha.

- John, J. – Stolz, D. 2008: Shluk eneolitických výšinných lokalit v okolí Zbečna (okr. Rakovník), *Archeologie ve středních Čechách* 12, 135–140.
- Kuna, M. 1989: Soziale und ökonomische Faktoren der Entwicklung der frühen Kupfermetallurgie in Südost- und Mitteleuropa, *Praehistorica* 15, 33–38.
- Mayer, E. F. 1977: Die Äxte und Beile in Österreich. *Prähistorische Bronzefunde* IX, 9. München.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1978: Závist. Keltské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Neustupný, E. ed. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*. Praha.
- Pleslová-Štiková, E. 1969: Nová eneolitická výšinná sídliště v západních a jižních Čechách, *Archeologické rozhledy* 21, 69–94.
- Richter, M. 1964: Hradištko, poloha Sekanka, okres Praha-západ, *Bulletin záchranného oddělení* 1 (1963), 70–71.
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Říhovský, J. 1992: Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. *Prähistorische Bronzefunde* IX, 17. Stuttgart.
- Schránil, J. 1921: Studie o vzniku kultury bronzové v Čechách. Praha.
- Smejtek, L. 2000: Pravěké výšinné sídliště ve Vestci, *Archeologie ve středních Čechách* 4, 31–46.
- Stocký, A. 1926: *Pravěk země české. Díl I. Věk kamenný*. Praha.
- Stolz, D. – Korený, R. 2008: Broušené nástroje ze sbírky Hornického muzea Příbram, *Archeologie ve středních Čechách* 12, 141–150.
- Štiková, E. 1954: Eneolitické výšinné sídliště u Zbečna, *Archeologické rozhledy* 6, 152–153, 174.
- Zápotocký, M. 2000: Eneolitická výšinná sídliště a komunikace. In: I. Pavlů (ed.), *In memoriam Jan Rulf. Památky archeologické – Supplementum* 13. Praha, 480–488.

AN ENEOLITHIC COPPER AXE FROM ŘITKA, PRAGUE-WEST DISTRICT

In September of 2014, a flat copper axe was found with the help of a metal detector. The object was handed over to the museum at Jílové u Prahy. It shows the greatest morphological similarity to the Zwerndorf type which was used especially during the Middle Eneolithic (ca. 3350–2900/2800 BC).

The XRF analysis shows that the axe was made of Mondsee-type copper with a relatively high content of arsenic and several trace admixtures (Pb, Ag, Ni). No contemporary settlement is known from the given area; only in the wider surroundings, there are several hilltop settlements of the Řivnáč (or possibly Cham?) cultures. The location of the site at the southeastern foot of the Hřebeny hills in the relatively humid source basin of the Všenory brook might be indicative of votive reasons for the deposition of the axe, close to a water course. A connection between the find and a long-distance road is not excluded either. Such a route would lead across the Hřebeny hills through the brook's deep valley and the axe might, therefore, have served as a „travel offering.“

Fig. 1. Location of the site within the Czech Republic and an indication of the find spot in a section of the map

Fig. 2. Wider surroundings of the site, southwest of the confluence of the Vltava and Berounka Rivers, and local hilltop settlements dating from the Middle Eneolithic

Fig. 3.–4. Flat copper axe

Fig. 5. Map showing finds of Eneolithic flat copper axes in Bohemia. After Dobeš 2013 – the numbers correspond with the numbers in the list published in the quoted paper; the new specimen from Řitka is marked with a cross

Fig. 6. Flat copper axes of Zwerndorf type from Austria and Moravia

English by Jan Machula